Daróczi Anikó

Érintés és belső tér: a misztikus beszéd forrása. Hadewijch és Szent Ágoston találkozása – *Imitatio Augustini*?

Hadewijch a 13. században élt, vélhetőleg a dél-németalföldi Brabant tartományban. Nemesi származású volt, valószínűleg egy vagy két begina-közösséget alapított. Tudott latinul, fordított is latinból, és ismerte az észak-francia udvari költészetet. „Belülről" ismerte – negyvenöt misztikus szerelmes dalt írt flamandul, francia *trouvère* dalformában. A dalokon kívül 31 prózában írt, 16 versben írt levele és 14 látomása maradt fenn.[1]

Az utolsó, 14., inkább levélszerű látomást a „Tökéletesek Lajstromával" egészítette ki. Olyan embereket sorol fel benne Hadewijch – sokukat név nélkül –, akik szerinte már életükben elérték vagy el fogják érni a tökéletességet – a holtak közt van szent, van evangélista, egyházatya, de van máglyára küldött begina és szürke barát is, az élők közt névtelen, Jeruzsálem falain élő remeték, ismeretlen nők és férfiak.

A már holt tökéletesek között az első Szűz Mária, a tizedik Szent Ágoston. Hogy mit ért Hadewijch tökéletesség alatt, megérthetjük abból, ahogyan Máriát ábrázolja. Mária úgy van jelen a szövegeiben, mint vízjel a papíron: mindenütt ott van, de csak ha egy bizonyos fény felé tartja az ember a szöveget – mint amikor már nem kell gondolnunk arra, aki nagyon fontos nekünk, mert rágondolás nélkül is folyton velünk van.[2] Mária Hadewijch motívumrendszere szerinti tökéletességét megfogalmazni így lehetne: azért volt tökéletes, mert lénye mélységes mélységébe beáradhatott Isten magasságos magassága.[3] Jámborabbnak és ugyanakkor merészebbnek tűnhető fogalmazással úgy is mondhatnánk: mélységes alázata vonzotta magához az Atyát, és tette lehetővé, hogy a Fiú megfoganjék benne.

„Mélység" és „magasság" különböző kombinációkban fordul elő Hadewijchnél, például: az elérhetetlen magasban lakozó Isten önmaga lényegének feneketlen mélységében érinti meg az ember lelkének legmélyét. A függőleges kiterjedés egy-

[1] Az összes látomás és prózában írt levél olvasható magyarul (*A lélek nyelvén. Hadewijch művei*. Szent István Társulat, Budapest, 2005). Balogh Tamás a látomásokat, én a leveleket fordítottam, három dalt is tartalmaz a kötet, Beney Zsuzsa fordításában. Az idézetekhez ezt a kötetet vettem alapul, de néhol igazítottam rajtuk.

[2] Az utóbbi másfél évtizedben pl. Hadewijch dalainak egyre több dallamát „azonosítják", olyan *trouvère*-dallamokra illenek a szövegek, amelyeknek általában Máriadal-kontrafaktumuk is van.

[3] Ez a gondolat a Daloskönyv kb. közepén helyet foglaló Mária-dalban úgy fogalmazódik meg, hogy a magas hegy a mély völgybe zúdul.

más befogadásának a „tere" – illetve nyilván az a tér, amelyben az ember lényege befogadhatja azt, ami isteni. Máriához hasonlatossá válni – és Hadewijch misztikáját valamiképpen *Imitatio Mariae*-ként is olvashatjuk – azt jelenti, hogy a misztikus Isten anyjává válik, Hadewijch rendszerében a Szerelem, a *minne*[4] anyjává. A mélység elnyeli a magasságot, de úgy, hogy közben egy másik dimenzió is bejárható, a tágasság, amely Hadewijch-nél a tökéletes szolgálat misztikus tere: Máriában egyesült a mélység a magyassággal, de ő a tágasságban élt, a krisztusi szolgálatban (lehetővé tette, hogy megfoganjék benne Krisztus, kihordta, megszülte és kísérte – szolgálta – haláláig). A belső tereknek ez az egymást-elnyelése, egymást-átjárása jelenti a tökéletességet, vagy másképpen szólva, szintén Hadewijch szavaival: a misztikus felnőtté válást.

És akkor már benne is vagyunk abban a misztikus térben, amelyről szólni szeretnék. A tér néha egészen konkrétnak tűnő formát ölt, például a kulcsfontosságú Huszonkilencedik levélben:

> „A szerelem városa, melyet a megvilágosodott értelem feltárt előttem, olyannyira fölötte állott mindennek, amit emberi értelem fölfoghatna, hogy be kellett látnom: nem eshet meg velem többé se öröm, se bánat (…) azon az egyetlenen kívül, hogy ember vagyok, és a Szerelmet szerelmes emberi szívvel élem meg, ugyanakkor azonban Isten oly nagy és én, ha megérintem is néha Őt, a magam emberi voltát az Ő isteni voltával csak tökéletlenül tölthetem el.
> A beteljesülhetetlen vágy[5], mellyel engem a Szerelem folyton-folyvást eltölt, a vágy tehát, hogy Őbenne gyönyöröm telhessék, meghorzsolta és megsebesítette az én keblemet és szívemet[6] eme két helyen: *armariolus* és *antisma*.[7] *Armariolus*: ez a szív ereinek legbenseje, ahol a Szerelem ereje lakozik. És *antisma*: ez a lélek legbenseje, éltető ereje, mely igen érzékeny, amikor a szerelmi vágy hullámai magasra csapnak."

Három szempontból fontos ez az idézet: Hadewijch 1) egy városról[8], tehát helyről-térről, 2) érintésről és 3) beteljesülhetetlen vágyról beszél. A város (a hely, a tér): leírhatatlan, megfogalmazhatatlan, fölötte áll mindennek, amit az emberi értelem felfoghatna. Hadewijch újra és újra nekiszalad e tér leírásának, és különböző kiterjedéseit különböző érzésekhez, Istenhez fűződő viszonyának különböző aspektusaihoz kapcsolja.

Vizsgáljuk most meg, hogy milyen terek társulnak Ágoston tökéletességének

4 Hadewijch következetesen a *minne* szót használja. Balogh Tamás „szeretet"-nek fordítja, én a „szerelem" szót választottam és választom – Hadewijch költészete szenvedélyes misztikus szerelmi költészet, misztikus *Minnesang* – a látomásokban, levelekben ugyanez a *minne* van jelen.

5 *Niede*: ugyanez a szó szerepel a Tizenharmadik látomásban is.

6 Vö. Én 4,9.

7 Mindkét szó titkos ládikát, ereklyetartót jelent.

8 Ld. a következő jegyzetet.

leírásához. A Lajstromban rejtélyes dolgokat közöl Hadewijch Ágostonról. Halála előtt két évvel, mondja Hadewijch, Ágostont gyöngeség fogta el, úgy érezte, hogy a Szerelem (*minne*!) magára hagyta: meglátta önmaga kicsinységét és a Szerelem nagyságát. Megjárta a poklot, aztán a tisztítótűzbe került, és ott nagy bizakodás töltötte el, sőt, vakmerő lett: egészen olyanná akart válni, mint a Szerelem, „és úgy is tett, mint aki méltó ahhoz, hogy felnőjön hozzá." Kilenc szent érkezett ekkor segítségére (valószínűleg a Lajstrom első kilenc tökéletese), akik azt tanácsolták neki, hogy ne engedje, hogy legyőzze a Szerelem. Ágoston ekkor megszabadult maradék kishitűségétől és belezuhant a „hűtlenség viharzásába" (*viel in allen storme van ontrouwen*) – ebben az állapotban maradt haláláig, és „megérezte a háromság módját az igazságosságban és a szeretetben."

Ez az Ágostonról szóló szöveg nyilván Hadewijch látomása, semmilyen más forrásból nem ismerjük a Lajstromon kívül, viszont olyan, mintha Hadewijch önmaga misztikus felnőtté válásáról írná. Az utolsó látomásokban ugyanis mintha pont ezt az utat járná be ő is, a legtitokzatosabb, legelvontabb és ugyanakkor legszemélyesebb leveleiben pedig pont a Szentháromság és Egység egyszerre-érzetéről szól. Tulajdonképpen valamiféle *Imitatio Augustini*-t láthatunk ezekben a szövegekben.

A Tizenegyedik látomásban Szent Ágoston és Hadewijch ugyanazon misztikus térben jelennek meg. Hadewijch Karácsony este látomást lát, „elragadtatik a Lélekbe", ahol egy „mélységes mély, tágas és koromsötét örvényt" lát, a „szép tágas örvény" „erőnek erejével mindent lehúzott a mélybe", „a sötét mindent bevilágított és felfedett", „feneketlen mélye olyan magasan volt, hogy ember ahhoz fel nem érhet": ezt a képet nem akarja és nem tudja tovább festeni Hadewijch, egyrészt azt állítja, hogy „nem alkalmas rá a perc", másrészt, hogy nem tudja „jól szavakba foglalni, mert kimondhatatlan."

Egy főnix repül felé, aki két sast nyel el: egy fiatal, ősz sast, és egy vénséges vén sast, új, arany tollakkal. A két sas megállás nélkül röpköd a tátongó mélységben. Ő pedig „szerelembe merült lélekkel" látja és tudja, megismeri, megízleli és meghallja, hogy az egyik sas Szent Ágoston, a másik meg ő maga, Hadewijch. A vénséges vén, ősz tollak a fiatal sason Hadewijcht jelentik: „még épp csak megeredtem, nőttem-növekedtem és tökéletesedtem," írja. Az aranyszínű tollak Szent Ágostont jelentik, „aki vénséges vén, és már tökélyre jutott kedvesünk szeretetében", az arany „a szerelem nagyszerűségében való megújulást" jelenti – ezzel a szerelemmel szereti Hadewijch Ágostont, és ezt a szerelmet kívánja megélni vele a Szentháromságban, „amely tökéletesen befogadta őt a soha ki nem húnyó szerelem lángolásában." A főnix maga az egység, amelyben a Háromság lakozik, s amelybe mind a ketten belevesznek – ez ugyanaz a tér, amelyet a Lajstromban a „hűtlenség viharzása"-ként jelöl, és amelynek a Huszonkilencedik levél „beteljesülhetetlen vágyá"-hoz van köze.

A Tizenkettedik látomás a misztikus menyegző leírása. Hadewijch elragadtatik a lélekbe, és egy hely – város, *stat*, mondja, mint a Huszonkilencedik levélben (és

sehol másutt)[9] – képe tárul a szeme elé, a város „nagy, tágas és magas." A közepén egy korongot lát, a korongon Isten ül, mozdulatlan és mégis sebesen forog. A korong szüntelenül feltárul és magába zárul, benne feneketlen mélységű, szélsebesen forgó, feketénél feketébb örvény – ugyanaz az örvény, amelyben a két sas kerengett.[10] Ebben a látomásban Hadewijch megtudja, hogy ő már Isten Menyasszonya. Az eggyé vált akarat ruháját viseli, amelyet tizenkét erény ékesít, és minden erény mond valamit a lélekről. Számunkra az ötödik és hatodik erény fontos:

> „Az ötödik, a Vágyódás, fennen hirdette róla, hogy tágas, belső tájai olyan szépségesek és gazdagok, hogy velük méltóképp fogadhatja a magas eget.
> A hatodik az Alázat. Ez fennen hirdette róla, hogy mélységes mély, s a magasságot teljesen befogadhatja feneketlen mélységébe."

Később „látja," hogy a mélység elnyeli. Úgy fogalmazhatnánk, hogy Hadewijchnél az Istenséghez való viszonyulás különböző módjai a belső terek változásának érzetével járnak együtt.

A Tizenharmadik látomásban azonban Hadewijch már nem „így" vagy „úgy" viszonyul, hanem teljességgel eggyéválik Istennel. A lélek most belepillanthat az addig soha nem látott kiterjedésekbe. Itt a kiterjedések leírásának egészen más módját olvashatjuk, a Hadewijch-kutatók meg is ütköznek rajta, mert képtelenek világosan megkülönböztetni egymástól azt, ami eddig megkülönböztethető volt – a mélységet, a magasságot, a tágasságot. Pedig Hadewijch logikusan tagol itt is, nagyon részletesen írja le, amit lát, nagyon képszerűen, de úgy, hogy látjuk is, amit mond, meg el is homályosul a látásunk – és nem azért, mert nem fogalmaz pontosan.

Pünkösd előtti vasárnap látja a látomást, Isten színe elé vitetik, aki feltárja előtte azt, ami addig rejtve volt, új ég jelenik meg előtte, benne Isten orcája. Az orcát hat szárny takarja, „kívül össze voltak zárva, belül szüntelenül verdestek."[11] A szárnyak külsején minden zár felpattan, a legfelső két szárny a magasba, Isten hatalmának teljessége felé száll, a két középső a szeretet tökéletes életszabályainak tágasságába, az alsó kettő a feneketlen mélységbe, ahol Isten mindent elnyel. Mindegyik kiterjedésben lelkek serege lakozik. A felső két kiterjedésben lakozók tökéletessége és alázatossága lényegében alig különbözik egymástól: a tágasságba az Istent tökéletesen szolgálók áradnak be, akik alázatosságukban attól félnek, hogy nem tehetnek eleget Istennek. A magasságban azok lakoznak, akik attól félnek, hogy nem méltók a Szerelemhez. De mindannyian szüntelenül szolgálják és szeretik Őt.

9 Vö. Jel 22,3.

10 A feltáruló és összezáruló korong valószínűleg St. Thierry-i Vilmos elképzelésének hatása: a Fiú szüntelenül megszületik az Atyától, és a Szentlélek is szüntelenül kiárad az Atyából és a Fiúból, de a Fiú és a Szentlélek egyszersmind szüntelenül vissza is tér az Atyába, ugyanúgy, ahogy a teremtmény is újra és újra visszatér Isten belső életébe (ld. a látomásokhoz fűzött kommentárokat, *A lélek nyelvén*, 120).

11 Vö. Jel. 4,8.

Amikor a Hadewijch-t kísérő szeráf feltöri az alsó két szárny pecsétjét, kisebb sokaság érkezik. Ezek a lelkek azok, „akik a szerelem szabdságában kedvesüktől megtagadták az alázatosságot, mert egészen a magukének akarták Őt színtiszta szerelemben." Tudni akarták, hogyan van „értelmében, uralmában, jóságában, édességében és minden tulajdonságában, ahol teljesen megelégszik Önmagával". Ezeket a tulajdonságokat a hét adomány által ismerték meg – „szolgáltak értük, és olyan alázatosak voltak, mint Mária és azok, akik a legfelső pecsétekből érkeztek, de túl hatalmasnak tartották magukhoz a Szerelmet, s magukat méltatlannak hozzá." De ők, a többi lélekkel ellentétben egy nyolcadik adományt is megkaptak: „megérezni a Szerelem érintését az élvezetben, amely félresöpör minden megfontolást, tőle a kedves a kedvesbe alél, hogy eggyé váljanak". Ezentúl már csak arra vágytak, hogy ezt az egyesülést megélhessék – „nem bíztak benne, hogy kedvesük viszonozza szerelmüket, azt gondolták, csak ők szeretnek, és a szeretet nem közeledik feléjük". Ettől a hűtlenségtől „olyan mélység nyílt meg bennük, mintha egy örvénybe rántanák magukkal a Szerelmet, s váltig ostromolják, jóban-rosszban. Minden, amit a szerelem ad, elemésztetik, és a vágyuk csak egyre nő."

Az érintés és az érintés következtében soha többé nem csillapuló vágy (Tizenharmadik látomás) a szerelem viharának örvénye (Tökéletesek lajstroma) és a beteljesülhetetlen vágy (Huszonkilencedik levél) egy és ugyanazon térben megélt élmény. Ugyanez a tér jelenik meg a Tizennyolcadik levél egy részletében, amely a lélek legbensejéről szól. Itt is jelen van a mélység, a szabadság, az érintés – a két feneketlen mélység, amely egymást érinti, és amelyben lélek és Isten „látja" egymást.[12]

Hogy világosan látsszék a leírás szerkezete, feltördeltem a kéziratban (és minden kiadásban) folyamatos prózaként olvasható sorokat:

„Halld meg azért most, mi a te lelked legbenseje,
s hogy mit jelent az: lélek.
1. a
A lélek: lényeg,
mely Isten számára látható,
s mely látja Istent.
b.
A lélek: lényeg,
mely megelégedéssel igyekszik eltölteni Istent,
(*Gode ghenoech wilt sijn*)
és mely igazul irányítja önmaga lényegét,
úgy, hogy ne tévelyegjen idegen dolgokban,
melyek méltóságán aluliak.

[12] Ezt a „látást" fejti aztán ki St. Thierry-i Vilmos szavaival, amelyet a *De natura et dignitate amoris*-ából fordított. A lélek látása az isteni szeretet (*caritate*), melynek két szeme van: a szerelem és az értelem.

2. c.
Ott, ahol ez így van,
a lélek oly mélységesen mély,
hogy Isten megelégszik Önmagával benne, (*ghenoech … es*)
és ez az Önmagával való megelégedés (*ghenoechte*)
örökké és egészen a lélekben van,
és a lélek örökkön Őbenne.

3. d.
A lélek: út,
Isten útja Önnön mélységéből Önnön szabadsága felé;
e.
és Isten: út,
a lélek útja önnön szabadsága felé,
vagyis ama mélységekbe,
melyeknek mélységes mélyeit csakis akkor érheti el,
ha Isten őt Önnön mélységével megérinti;
ha pedig Isten nem lenne mindenestül a léleké,
akkor a lélek meg sem elégedne vele. (*ghenoech*)

A szövegrész szimmetrikusan tagolódik az „a lélek: lényeg" és „a lélek: út" tagmondat az első (a–b) és harmadik (d–e) részben kétszer hangzik el, a középső rész a belső terek átjárásának leírása.

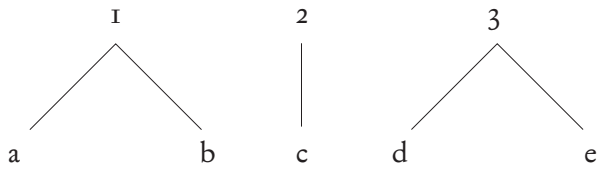

Az első részben (1) a lélek (mint lényeg) és Isten előbb a látáson keresztül érzékelik egymást, aztán a lélek megindul: az a vágy hajtja, hogy Istent megelégedéssel töltse el (talán pontosabban is lehetne itt fogalmazni: a lélek azt akarja, hogy ő legyen Istennek „elég" – *ghenoech*[13]). A második (2) részben kitágul a tér: ahol ez a vágy megvan, ott feneketlen mélységek nyílnak – lélek és Isten mélysége egybenyílnak. Az utolsó részben (3) folytatódik a térbeliség érzékeltetése: lélek és Isten nemcsak látják egymást (mint az első részben), hanem útként járják át egymást, az út mélységből szabadságba és szabadságból mélységbe visz – és, mint egy kódában, ott van az érintés (*gheraken*): a mélység megérintése és Isten érintése.[14]

[13] A „ghenoegh" szó ismétlése jellemzi ezt a szövegrészt, magyarul az „elég" tő ismétlésével próbáltam visszaadni (elég, megelégedés, megelégszik). Az eredeti szöveget ld.: Van Mierlo, Josef: *Hadewijch. Brieven* I. Tekst en commentaar. Antwerpen–Brussel–Gent–Leuven, 1947.

[14] Itt a fordításban ugyanaz a probléma adódik, mint a „ghenoegh" szónál. Az eredetiben a „gheraken" szóval játszik Hadewijch, amely „odaérni, leérni"-t is jelent, és „megérinteni"-t is. Fordításban nehéz

Amikor Hadewijch a kimondhatatlanról próbál szólni, leginkább tér-metaforákat használ, a legerőteljesebben a három nagy misztikus traktátusban: a Huszadik, Huszonkettedik és Huszonnyolcadik levélben. Ezek a levelek mintha az utolsó három látomás más formában való levetülései lennének, összefüggenek egymással motivikusan (mindhárom tér-metaforákból építkezik, a „hűtlen tökéletesek" belső tereinek komponenseiből), meg formailag is, pontosabban a formájuk jellegében: periodikus, ritmikus szó-, szókombináció- és struktúraismétlésekből tevődnek össze.

Itt csak a Huszonkettedik levélre térek ki röviden, mert Hadewijch már a levél elején említi Szent Ágostont (a tördelés itt is a sajátom).

„Aki keveset tud, keveset is szólhat, mondja a bölcs Szent Ágoston. Igy van ez velem is, Isten látja lelkem; erősen hiszek Istennek és sokat remélek Tőle, de Róla való tudásom csekély: csak kicsiny töredékét találgathatom annak a végtelen titoknak, amely Ő, hiszen Istent emberi értelemmel felfogni lehetetlen. Akiknek azonban a lelkét Isten megérintette, azok meg tudnak értetni Róla valamit azokkal, akik a lelkükkel értenek.

A megvilágosodott értelem felvillant valamit a belső érzékeknek Istenből,
s akkor tudhatja a lélek:

Isten csoda, rettenetes valóság, borzalmas és édes.
És mindenben minden Ő, és mindenben teljességgel jelen van:[15]
Isten mindenek fölött van,
de nem emelkedik semmi fölé.
Isten mindennek alávettetett,[16]
de rá nem nehezedik semmi.
Isten mindenen belül van,
de semmi be nem zárja.
Isten mindenen kívül van,
de minden körülveszi."

A levél, amelyet Hadewijch legnehezebben értelmezhető szövegének tartanak, ezekről a felfoghatatlan isteni dimenziókról szóló értekezés. Az idézet utolsó négy mondata vázolja fel a teret, amely egyszerre pontos és felfoghatatlan, mint a Tizenharmadik látomás képei.

Hogy miért épp Ágostonnal indít itt Hadewijch, az nyilván nemcsak azzal magyarázható, hogy Hadewijch annyira személyesen és mélyen kötődik Ágostonhoz,

úgy megoldani, hogy ismétlésnek érezzük a szavakat különböző jelentésük ellenére. Ez a tagolás, ez a szimmetriákkal való játék tovább folytatódik a Vilmos-szöveg fordításában is, amelyet most hely hiányában nem tudok elemezni.

15 Vö. 1 Kor 15,28.

16 Vö. 1 Kor 15,27.

hanem azzal is, hogy Hadewijch itt egy Ágostonnal kezdődő hagyományra épít[17], melynek lényegét a tőle megszokott spontaneitással érti meg, és roppant kreatív módon építi bele saját szerelemmisztikájába.

A dimenziók állandó mozgásban vannak ebben a szövegben, a fenti idézet utolsó négy mondata tagolja a levelet, a szövegmozgás ritmusát a Szentháromság és Egység áradásának felfoghatatlan és kimondhatatlan módja határozza meg. Majdnem minden egység végén hallgatásba torkollik a szó: „Bánt, hogy sem elbeszélni, sem leírni nem merem azt, ami pedig minden fáradságot megérne. Nem merek szólni tehát arról, amit a lelkem legmélyén érzek" – mondja az első dimenzió leírásának végén. A második végén pedig: „Erről most nem szólhatok többet, hiszen nem tudhatjuk, hogyan lehet Ő mindenekben Minden."

A harmadik dimenzió első tagjának kifejtése végén: „Ó, hallgatnom kell arról, ami ott benn van, mert idegen ösvények azt a vidéket át nem szelhetik." Aztán: „Emberi szóval szólni róla nem lehet, hacsak nem Lélekkel eltelve szólunk Lélekkel eltelt lélekhez, lelkiekhez lelkieket szabván."

Ezekben a hallgatásokban a Hadewijch-i hallgatások, elhallgatások és csöndek összegzését láthatjuk-hallhatjuk. Hadewijch általában sokféleképpen hallgat: nem meri mondani, nem mondhatja, „nem alkalmas rá a perc," vagy hallgat, mert nem értenék. Végül a Huszonnyolcadik levélben nem beszélhet, mert ha beszél, messzire sodródik Istentől.

Mégis megszólal, és ez a „mégis"-pillanat olyan, mint a Tizenharmadik látomás nyolcadik adománya, a Szerelem érintéséé: a misztikus hűtlen lesz ahhoz a csendhez, amelyről általában belátja, hogy az Istenről való beszéd egyetlen lehetséges módja, hangja lehetne. Ekkor tehát nem a *sanctum silentium* ideje jön el, nem a hadewijch-i *sachte swighen*, hanem a *jubilus* regiszterébe, örvényébe, viharzásába veti bele magát. Ebben a regiszterben közvetetten ismét Ágostonnal találkozik, a *jubilus*-ról Ágoston is sokat ír Zsoltárkommentárjaiban (pl. a 32., 94. és 99. zsoltárhoz írottakban). A zenei *jubilus*-szal ellentétben – az *alleluia* szóvégi „a"-ján való melizmatikus, szavak nélküli örömujjongás – Hadewijchnél egy olyan (szerelem)misztikus doxológiáról van szó, amely folyton önnönmagával próbálja megérinteni, a hangzóba áthozni a kimondhatatlant. A „nem tudok szólni Róla" és „szólnom kell Róla" paradoxonja azzal oldódik fel, hogy a misztikus nem Róla beszél, hanem úgy beszél, hogy a beszéd által közel sodródhassék Hozzá. Nemcsak ő, hanem azok is, akikhez misztikus mesterként a szavait intézi, és akikről azt reméli, hogy a lelkükkel értenek.

Egyik legszemélyesebb hangvételű levelének végén egészen váratlanul így szól Hadewijch a hozzá legközelebb álló követőjéhez:

[17] Itt csak Ágoston *Vallomásai*nak VII. könyvét említem és egy himnuszt, amely valószínűleg nagyon közvetlenül hathatott Hadewijch-re: Hildebert de Lavardin Tours-i püspök himnuszát, a *Rhythmus de Sancta Trinitate*-t (l. Mommaers, Paul: „*Opgaen en nedergaen in het werk van Jan van Ruusbroec,*" *Ons Geestelijk* Erf 69 [1995], pp. 97-113.).

„Hallottam egyszer egy Szent Ágostonról szóló szentbeszédet. S akkor tűz lobbant lángra bennem, s úgy éreztem: mindent, ami a földön van, elemészt a tűz, melyet magamban lángolni éreztem. A Szerelem minden."

Anikó Daróczi
Inner Space and Divine Touch: The Source of Mystical Speech. Hadewijch Meeting St. Augustine – Imitatio Augustini?

Hadewijch, the 13th century beguine, the mystical leader of a group of like-minded women, is the author of 31 mystical letters, 16 rhymed letters, 14 visions and 45 mystical love songs. She used her immense talents and her literary and theological knowledge in order to provide spiritual guidance in a powerful language. She probably aimed at a kind of speech that once filled her when she heard a sermon about St. Augustine: "No sooner had I heard it than I became inwardly so on fire that it seemed to me everything on earth must be set ablaze by the flame I felt within me. Love is all!" (Letter 25)

From her writings it is obvious that she was deeply – we could even say: intimately – attracted to St. Augustine, whom she mentions four times in her visions and letters. In Vision 11 Hadewijch and Augustine appear as two eagles. They are swallowed by a phoenix representing the Unity in which the Trinity dwells, and they are flying about incessantly in the deep abyss of Unity. She says she greatly desired to experience divine love in the Trinity with Augustine. In the List of the Perfect attached to the Visions, she gives the names of people dead and alive who, in her view, reached perfection during their lives, or, in other words, who "grew up in Love." St. Augustine is the 11th Perfect. The way she writes about him here is like a vision itself: Augustine is tortured by the awareness of his weakness, but then he casts off humility and lets himself be swept away by the "Storm of Unfaith." This storm is, as we understand from the related Vision 13, the highest gift of Love and comes forth from the Divine Touch. Those who get this gift are thrown into the abyss of Love – the same space where Hadewijch and Augustine have been swallowed by in Vision 11. What Hadewijch writes about Augustine in the List is exactly what she is striving for and reaches in Vision 13, and which she asks her followers to reach.

In the Letters St. Augustine is mentioned in the context of mystical speech. When in Letter 22 Hadewijch writes about the ineffability of God, she quotes Augustine and points out that one can interpret something of God only for those who understand with their souls. What follows is the depiction of the unimaginable dimensions of the Divinity put in a kind of "langugae of the ineffable." If we first read the texts in which Hadewijch makes mention of Augustine and then examine the attributes of space in the state of perfection, in her whole oeuvre, we can get a glimpse of the deepest layers of Hadewijch's mysticism, the inner space of the forces that touch the mystic and give shape to the specific mystical language of the Ineffable Hadewijch was a master of.